

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Lepenica-priroda, stanovništvo, privreda i zdravlje

Grin, Ernest

1963

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/2cf6f585-f2d1-4364-aa01-e19880111050>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

LEPENICA

Priroda, Stanovništvo, Privreda i Zdravlje

SARAJEVO

1963

HAZIM ŠABANOVIĆ

LEPENICA U PRVOM STOLJEĆU TURSKE VLADAVINE

Lepenica, predio u slivu istoimene rijeke (desne pritoke Fojnice), po kojoj je i ime dobio, predstavljala je u srednjem vijeku istoimenu župu, a u rano tursko doba zasebnu nahiju. Kao župa Lepenica se spominje samo jedanput u poznatoj povelji Bele IV iz 1244. godine. U istom izvoru navodi se u Lepenici samo jedno mjesto, selo Rotilj (»Rocil«), koje postoji i danas. U selu se tada nalazila crkva sv. Mihajla i posjed bosanskog biskupa. Zbog pomanjkanja većeg broja historijskih podataka o ovoj župi i o administrativnoj podjeli šireg područja u kome se ona nalazila, do danas se nije mogao utvrditi teritorijalni opseg i granice te župe. Tu ne pomažu mnogo ni istraživanja na terenu, ali se, na sreću, sačuvao jedan izvanredno važan izvor iz 1468/9. godine, koji, pored ostalog, ima izuzetan značaj za proučavanje historijske geografije onih dijelova stare Raške i Bosne i Hercegovine koji su tada bili pod turskom vlašću. To je sumaran katastarski popis Bosanskog sandžaka iz navedene godine. On se čuva u Gradskoj biblioteci u Carigradu pod signaturom Muallim Cevdet Yazmalari № 076. Zahvaljujući tom izvoru mi smo danas u mogućnosti ne samo da saznamo mnoge pojedinosti o naseljima, stanovništvu i prilikama ovog kraja u vrijeme tog popisa nego da tačno utvrdimo teritorijalni opseg i granice predjela Lepenice u to doba.

Lepenica je definitivno pala pod tursku vlast propašću bosanskog kraljevstva 1463. godine, ali su Turci iz Vrhbosne još od 1460. godine vršili kontrolu ovog područja. Padom pod tursku vlast Lepenica je ušla u sastav Bosanskog sandžaka kao posebna istoimena nahija u sastavu Kraljeve zemlje (Vilâyeti Kiral), kako su Turci nazivali područje koje je do pada bosanskog kraljevstva spadalo pod neposrednu vlast bosanskih vladara.

U nahiji Lepenici spominju se 1468. godine sljedeća mjesta:

Bohorina, Boljkovići, Borina Gorica, Botunje, Božitkovići, Buhotina, Bukovica, Daždani (?), Dolac, Donji Kovači, Donji Žuželj, Draževići, Duhri, Gojakovac, Gomionica, Gornji Kovači, Gornji Žuželj, Homolje, Kotin Laz, Krastavica, Kuliješ, Likosina, Ljetovik, Meljine, Mokrine, Palež, Pijavica, Pirin, Podastinje, Poljanica, Rotilji, Toplica, Tulica, Višnjica, Zabrđe i Žeželovo.

Sva ta mjesta, osim Daždana, Krastavice i Likosine, postoje i danas s istim ili neznatno izmijenjenim nazivima. Zato je na osnovu ovih podataka moguće da se tačno utvrde pojam, teritorijalni opseg i granice ove nahije. Taj posao olakšava činjenica što se u istom izvoru spominju, među ostalim, sve Lepenici susjedne nahije, stare srednjovjekovne župe: Gradčac (odnosno Smucka), Vrhbosna (Sarajevo), Visoko, Fojnica i Kreševo sa svojim mnogobrojnim selima, koja su graničila sa navedenim selima lepeničke nahije. Prema tim podacima, ovu nahiju odvajale su od nahije Gradca, odnosno Smucke, grebeni i vrhovi uzvišenja: Oštrik i Orman, Crna rijeka i predio Luke; od sarajevske nahije — uzvišenja: Oštrik, Plješevac, Rudnik i prevoj Kobilja glava; od visočke nahije uzvišenja: Kokoška, Stogić, Plaž i

Kruševska kosa. Prema fojničkoj nahiji Lepenica nema prirodne granice, a od kreševske nahije odvajala ju je Crna rijeka, Međuvršje, Volujak, Kominić, Paprica, Graščica, Greben i Jasikovac. Iz tog slijedi da je tada lepenička nahija obuhvatala uglavnom samo sliv istoimene rijeke.

Kako je utvrđeno da su Turci u prvo vrijeme svoje vladavine osvojene oblasti redovno ostavljali u ranijim granicama i zadržavali zatečenu administrativnu podjelu i kako se ne vidi nikakav razlog zbog koga bi ovdje postupili drukčije, to se, onda, na osnovu gornjih podataka o opsegu i granicama nahije Lepenice u rano tursko doba može zaključiti da je isti opseg i granice imala i srednjovjekovna župa Lepenica i da ona, bar u XIV i XV vijeku, nije obuhvatala širi teritorij niti je imala neki veći značaj.

Time se, naravno, ne isključuje mogućnost da je župa Lepenica u ranom srednjem vijeku mogla obuhvatati i šire područje, ali takvo stanje moglo je trajati samo do XIV stoljeća, dok još nije bio porastao privredni značaj susjednih rudarskih centara Kreševa i Fojnice, koji su bar u poznom srednjem vijeku morali predstavljati središta zasebnih istoimenih župa, kad se u najranijim turskim izvorima javljaju kao zasebne nahije. Podizanje i značaj gradova Kozla iznad Fojnice (prvi nesiguran spomen 1296, siguran 1444), Kreševa (poznat od 1434) i Gradca u Smuckoj (poznat od 1355) kao susjednih strateških uporišta koja su sa tri strane mogla da brane pristup u Lepenicu, pored navedenih ekonomskih razloga, mogao je da vrlo rano umanji, a, možda, i posve ubije svaki značaj nekadašnjeg lepeničkog grada Gradca kod Homolja ili Višnjice, tako da se on uopšte ne spominje u poznatim srednjovjekovnim i turskim izvorima.¹ On je bio napušten, vjerovatno, prije sredine XIV stoljeća kad mu nema spomena u više izvora u kojima se spominju ostali navedeni i neki drugi okolni gradovi (Visoko i Crešnjevo). Zbog svega toga mislim da je i sama župa Lepenica već tada počela da gubi svoj raniji značaj i karakter upravne jedinice. Da je ipak sve do turskih vremena i kasnije sačuvala župski karakter, ima zahvaliti prije svega svojoj izrazitoj prirodnoj cjelovitosti.

Početkom turske vladavine Lepenica je u sudsko-administrativnom pogledu priključena sarajevskom kadiluku, u čijem je sastavu ostala do kraja turske vladavine, a u vojnom pogledu ona je pripadala brodskoj vojnoj oblasti sa sjedištem u Bobovcu. Nešto kasnije, oko 1470. godine, Lepenica je izgubila značaj nahije kao administrativne jedinice, a njena teritorija priključena je visočkoj nahiji. Ona se, istina, i kasnije spominje u izvorima kao nahija, ali više nikada nije predstavljala nikakvu administrativnu, nego samo teritorijalno-geografsku cjelinu koja je u administrativnom pogledu ostala u sastavu visočke nahije sve do kraja turske vladavine.

U vrijeme kada je Lepenica priključena visočkoj nahiji, istoj nahiji bile su priključene i ranije samostalne nahije Kreševo i Fojnica, dok je nahija Gradčac, odnosno Smucka, priključena sarajevskoj nahiji. Ali dok su Kreševo i Fojnica kasnije ponovno dobile status zasebnih nahija kao administrativnih jedinica, bilo pojedinačno ili zajedno, dotle Lepenica i Gradčac, odnosno Smucka, taj status nisu više nikada dobile, nego su stalno ostale u sastavu visočke, odnosno sarajevske nahije, ali su kroz čitav period turske vladavine, pa i kasnije, zadržale značaj posebnih teritorijalnih jedinica, koji se u narodu sačuvali do danas.

Kad su zauzeli Lepenicu, Turci su u njoj zatekli nešto starih vojnika — seljaka koji su imali slobodne baštine, dok su najveći dio stanovništva predstavljali zavisni seljaci. U vjerskom pogledu svo njeno stanovništvo bilo je, izgleda, katoličko. Krstjani (bogumili) se ne spominju, ali kako se u kasnijim turskim izvorima navode mnoge »krstjanske baštine« u Lepenici, mislim da su nestali za vrijeme vjerskih borbi i progona krstjana (bogumila) od strane posljednjih bosanskih vladara. Svakako zbog toga, kao i zbog turskih napada, ovaj je kraj, izgleda, pretrpio znatan gubitak stanovništva, jer su Turci prilikom popisa 1468. godine našli u Le-

¹) Grad Gradac koji se spominje u turskim izvorima nije onaj u Lepenici, kako stoji u mojoj knjizi »Bosanski pašaluk« (str. 124), nego onaj u Smuckoj.

penici dosta sela, a još više baština koje su tada bile puste, nenaseljene. One su, svakako, pripadale tom raseljenom ili izginulom stanovništvu.

Zavodeći svoju vlast i poredak Turci su sve zavisne seljake u Lepenici pretvorili u raju i potčinili spahijama, kojima su podijelili posjede i seljake domaće vlastele. Vojničke baštine starih vojnika koji su se stavili u službu osvajača ostale su i dalje slobodne, a oni nezavisni seljaci zaduženi vojnom službom. Pored potčinjenih baština, u posjedu zavisnih seljaka, i slobodnih baština, u posjedu vojnika, u Lepenici je tada formirana i treća vrsta posjeda — čiflu ci, koji su obrazovani od napuštenih posjeda bosanskih feudalaca, vojnika i seljaka. Te posjede Turci su konfiskovali i prodali putem licitacije interesentima, među kojima je u početku bilo više hrišćana nego muslimana. Posjedi koje su kupili nemuslimani zvali su se i dalje baštine, a posjedi koje su kupili muslimani pretvarani su u čifluke. Čifluke su vlasnici obrađivali sami (u vlastitoj režiji) ili su ih davali u zakup domaćim seljacima po slobodnoj pogodbi. Često su ih naseljavali stranim seljačkim stanovništvom, među kojim je bilo i robova.

Znatan dio napuštenih posjeda u Lepenici pretvoren je 1463. godine u hasove sandžak-bega Bosanskog sandžaka. Te su posjede Isa-beg Ishaković i kasniji bosanski sandžakbezi pretvorili u čifluke ili prodali raznim licima, koja su im za te posjede plaćala ušur. Neki posjednici čifluka su, umjesto obaveze da sandžak-begu plaćaju ušur, preuzimali vojničke obaveze. Godine 1468. bilo je u Kraljevskoj zemlji 26 ovakvih čifluka, a u Lepenici 10, a sastojali su se od pustih sela, napuštenih baština i mezri — starih selišta. Veličina tih posjeda označena je brojem plugova, motika ili lakata.

Pored ovih čifluka, posebnu pažnju privlače u Lepenici mnoge slobodne baštine, koje su postojale od početka turske vladavine do sredine XVI stoljeća kako u posjedu muslimanskih tako i u posjedu hrišćanskih seljaka. Muslimani — posjednici tih baština — su, opet, najvećim dijelom bili potomci islamiziranih domaćih stanovnika. Ove baštine imaju očito poseban status, ali njihovo porijeklo i status još nije dovoljno jasan. Proučavanje ovih pitanja nameće izvjesne zaključke koji se još ne mogu primiti bez rezerve. Mislim, naime, da ove baštine vode svoje porijeklo iz predturskog vremena, od baština nezavisnih seljaka-vojnika, koji su to bili i pod Turcima, tj. ni oni ni njihove baštine nisu bili uključeni u timare, nego su ih posjedovali neposredno i plaćali za njih državi harač na zemlju. Posjednici tih baština bili su nezavisni seljaci sa vojničkim obavezama. Dakle, sve onako kao vojnuci u drugim balkanskim zemljama pod turskom vlašću koji su bili regrutovani iz vlašskog (stočarskog) stanovništva. Da li su ovi vojnici u Lepenici i nekim drugim predjelima centralne Bosne istog porijekla ili su to potomci srednjovjekovnih bosanskih vojnika koji su se stavili u službu osvajača i tako sačuvali svoje slobodne baštine, nije jasno. Baštine ovih vojnika držala su u stvari njihova braća i drugi srodnici, kao i inače. Taj status imale su ove baštine do 1528. godine, kada su svi ti vojnici degradirani na status obične raje, a njihove slobodne baštine uključene u timare.

Najveća grupa ovih vojnika u Lepenici nalazila se u selu Podastinju. Tu je, na primjer, 1528. godine bilo upisano 27 vojničkih kuća. Među njima je bio samo jedan musliman (Alija sin Milanov), koji je živio na očevoj baštini. 14 vojnika ovoga sela bili su zaposleni u proizvodnji srebra u Dusini i Kreševu, dok je jedan bio bez ruke i nesposoban za privređivanje.

Usporedo sa procesom islamizacije domaćeg seljačkog stanovništva formirao se i ovdje jedan novi vojnički red, a kindžije, koji su regrutovani iz redova domaćeg islamiziranog seljačkog stanovništva, obično raje, i iz vojničkih porodica. Akindžije su, kao i vojnici, imali slobodne baštine, s tom razlikom što akindžijske baštine nisu podlijevale nikakvom oporezivanju. Tako je, npr., u selu Paležu postojalo 1528. godine 5 akindžijskih kuća i sve su bile upisane kao baštine u posjedu muslimana — hrišćanskih sinova. Tada su i ove akindžijske baštine pretvorene u rajinsku zemlju a njihovi posjednici u zavisne seljake, koji su plaćali resmi čift. Dvije muslimanske akindžijske kuće, odnosno baštine, u selu Žeželovu uključene su 1528. godine u zijamet Džafer-bega sina Davud-bega Udovčića.

Druga krupna promjena u Bosni pod turskom vlašću bio je proces islamizacije domaćeg stanovništva. O međuvjerskim odnosima u Lepenici neposredno pred pad Bosne nema mnogo podataka ni u turskim izvorima. Turci nisu zatekli u Lepenici staru crkvu sv. Mihajla u selu Rotilju niti koju drugu crkvu ili manastir. Dok se u popisu iz 1468. godine navode crkve, odnosno manastiri, u Visokom, Fojnici i Kreševu, sa po tri fratra, dotle se u Lepenici spominje samo nekoliko lokaliteta koji podsjećaju na ranije crkvene ustanove i posjede. Karakteristično je, dalje, da se u najstarijim turskim izvorima ne spominju u ovom kraju ni »krstjani« (bogumili), koji se spominju u svim okolnim nahijama: sarajevskoj, dubrovačkoj, visočkoj, bobovačkoj, a naročito neretljanskoj, nego samo njihove puste baštine, što znači da ih je u ovom kraju nestalo prije pada Bosne.

Proces islamizacije u Lepenici vršio se postepeno, kao i u ostalim krajevima Bosne. Nema ni traga o nekom naglom prelazu na islam niti o nasilnom prevjeravanju. Najbolji dokaz za to pruža činjenica da u popisu ove nahije iz 1468. godine, dakle 5 godina poslije pada ovoga kraja pod tursku vlast, od 279 domaćina sa još 61 odraslim muškim članom njihovih domaćinstava, koji su nazivani mudžeredi, nema nijednog lica koje je bilo prešlo u islam.

Karakteristično je za ovaj kraj da iz njega nema nijednog domaćeg čovjeka među prvim spahijama niti među članovima gradske posade u Kreševu, što je u mnogim drugim krajevima u Bosni, pa i u neposrednom susjedstvu Lepenice, čest slučaj. Tako je, npr., u graničnom fojničkom selu Milodražu živio 1468. godine Stjepan Masnović, predstavnik stare bosanske vlastele, kao turski spahija. Na drugoj strani, u Čatićima se nalazio spahija Stančić, opet stari bosanski vlastelin. Na čelu varoši Fojnice, Visokog i Kreševa nalaze se tada knezovi-domaći hrišćani. U Lepenici se nalaze samo spahije — muslimani doseljeni, uglavnom, iz Makedonije i Srbije, naročito iz krajeva oko Novoga Brda.

Proces islamizacije nije bio uzeo većeg maha ni u sljedećem deceniju. U popisu iz 1485. godine naprama 329 domaćina hrišćana i 92 odrasla muška člana njihovih domaćinstava, iz redova raje, nalazimo samo 18 muslimanskih domova i 26 odraslih muških članova njihovih domaćinstava.

Kroz četiri godine kasnije, u vremenu u kome je broj zavisnog seljaštva u ovom kraju u odnosu prema stanju iz 1485. godine bio znatno opao, ovaj proces je osjetno ubrzan. Naime, prema popisu iz te godine, u redovima raje naprama 165 hrišćanskih kuća, 19 neoženjenih, 9 udovica i 9 baština — ima 65 muslimanskih domova, 15 neoženjenih muslimana, 2 udovice i 2 baštine.

Kroz sljedeća dva decenija konfesionalni odnosi su se znatno izmijenili u korist muslimana. Njihov broj je dotle znatno porastao, dok se broj nemuslimana u odnosu prema stanju iz 1489. godine nešto smanjio. Tada je u ovoj nahiji bilo samo 160 hrišćanskih kuća, 47 baština i 39 udovica, naprama 393 muslimanske kuće, 270 neoženjenih, 5 baština i 1 udovici.

Činjenica da su skoro sva današnja naselja u Lepenici postojala i u srednjem vijeku jasno govori da je ona tada bila dobro naseljena. To se jasno vidi i iz turskog popisa Lepenice iz 1468. godine, u kome je navedeno 30 naseljenih mjesta, iz kojih je upisano 279 domova i još 60 odraslih muškaraca, sve zavisnih seljaka, obične raje.

Kad se ima na umu da je Lepenica pred kraj bosanske samostalnosti izgubila svo bogumilsko stanovništvo koje nije htjelo napustiti svoju crkvu i da je, svakako, izvjestan broj njenog stanovništva napustio svoj zavičaj u vrijeme turskih napada, s jedne strane, te da su u spomenuti popis upisani samo zavisni seljaci, obična raja, a da je u ovom kraju postojao izvjestan broj slobodnih seljaka-vojnika koji nisu obuhvaćeni ovim popisom, i kad se znaju sve druge okolnosti koje su mogle nastupiti u onim burnim vremenima, s druge strane — onda se može pretpostaviti da je ovaj kraj u predtursko doba bio relativno dobro naseljen.

Kasnije, kada se turska vlast ovdje stabilizovala i kad su nastala relativno mirnija vremena, broj stanovništva u ovom kraju je ponovo porastao tako da je u

popis iz 1485. godine u Lepenici upisano 347 domova zavisne raje sa još 118 odraslih muškaraca i jednom udovicom.

Sudeći prema detaljnom popisu ovoga kraja iz 1489. godine proizlazilo bi da je broj zavisnog seljaštva, raje, u ovom kraju u međuvremenu od 1485. do 1489. godine znatno opao, jer je u tom popisu u Lepenici bilo zapisano samo 230 rajinskih domova sa još 34 odrasla neoženjena muškarca, 11 udovica i 11 baština. Šta je bilo uzrok opadanju broja zavisnog seljaštva u tako kratkom vremenu sada se ne zna pouzdano jer o tom poznati izvori ništa ne govore. Uzimajući u obzir sve moguće razloge, pretpostavljam kao najvjerovatnije da su mnogi zavisni seljaci postali vojnici ili akindžije, pa zato izuzeti iz tog popisa kao slobodni seljaci, ili — da je u ovom kraju u to doba harala kuga, koja je stanovništvo pomorila.

Kroz sljedeću četvrtinu stoljeća, tačno od 1489. do 1516. godine, broj zavisnog seljaštva u Lepenici je opet porastao, jer su u sumarni popis te godine iz lepeničkih sela upisana 553 domaćina zavisna seljaka sa još 270 odraslih muških članova njihovih domaćinstava, 40 udovica i 52 baštine.

Što se tiče porijekla ovog stanovništva, može se reći da se stanovništvo najvećim dijelom sastojalo od autohtonog seljaštva, koje su Turci zatekli u tom kraju, jer u izvorima nema spomena o znatnijem naseljavanju ovog kraja poslije njegovog pada pod tursku vlast. To posebno vrijedi za zavisno seljaštvo u Lepenici koje su Turci popisali 1468. godine.

Tokom vremena nastale su izvjesne promjene u etničkom sastavu stanovništva u Lepenici. Odbjeglo stanovništvo nije se, izgleda, nikada više vratilo na svoje stare baštine pa je te baštine država konfiskovala i prodala. Tom prilikom neke baštine su prešle u posjed stranih ljudi — muslimana iz turske unutrašnjosti. Neke čifluk-sahibije naselile su na svojim čiflucima svoje porodice ili druga strana lica. Među tim naseljenicima bilo je i robova, odnosno libertina. S druge strane, sinovi mnogih spahija koji su stanovali na svojim čiflucima i timarima nisu poslije smrti svojih očeva, odnosno poslije punoljetstva, htjeli da traže da se na njih prenese očev timar, odnosno da i sami postanu spahije, nego su radije pristajali da budu degradirani na status zavisnih seljaka, obične raje. Takvi su slučajevi u Lepenici bili dosta brojni, naročito tridesetih godina XVI stoljeća.

II

Selo Bohorina (danas Borina) spominje se prvi put 1468. godine, kad je iz njega upisano 20 kuća i 7 neoženjenih stanovnika, sve obične raje, koja je bila razdijeljena u dva timara i plaćala svojim spahijama feudalne daće u vrijednosti od 2.819 akči. Trinaest kuća i 3 neoženjena stanovnika ovog sela pripadali su timaru Hizira, dizdara grada Kreševa, i plaćali mu daće u vrijednosti od 1.407 akči. Istom timaru pripadala su tada lepenička sela Donji Žuželji i Poljanica. Osam kuća i četiri neoženjena stanovnika, te jedna hassa-njiva i jedan hassa-mlin sela Bohorine pripadali su timaru tadašnjeg sarajevskog kadije Džemala i donosili mu prihod u vrijednosti od 1.412 akči. Do 1485. godine broj stanovnika u ovom selu porastao je na 37 kuća, 3 neoženjena i 2 benaka; od toga su 4 kuće, 1 neoženjeni i 2 benaka bili muslimani. U selu je postojao spahijin hassa-posjed, koji se sastojao od tri njive i jedne livade. Dvadeset pet hrišćanskih i 2 muslimanske kuće, te 1 neoženjen hrišćanin i spomenuti hassa-posjed spadali su dotle u timar spahije Guzel-Dursuna, pa su tada upisani u timar novog kreševskog dizdara Širmerda i plaćali mu daće u vrijednosti od 2.808 akči. Istom timaru pripadale su tada merze: Zabrđe, kod sela Rotilj, Donji i Gornji Kovač, koje su identične sa današnjim istoimenim selima, te zajednički čifluk Alije i Hizira u selu Toplici. Spahija je od tih mezri i čifluka imao prihod u vrijednosti od 150 akči. U timar kreševskog dizdara spadalo je tada i selo Orahovica u sarajevskoj nahiji. Ostali dio ovog sela pripadao je timaru sarajevskog kadije. Četiri godine kasnije u Bohorini su bile 34 kuće, 6 neoženjenih, 6 benaka, 2 udovice i 1 baština. Od toga su 2 kuće, 2 neoženjena i 6

benaka bili muslimani. Ovo je selo i tada bilo razdijeljeno u dva timara i plaćalo svojim spahijama feudalne dažbine u iznosu od 2.862 akče. Veći dio sela sa 24 hrišćanske kuće, 2 neoženjena hrišćanina, 6 benaka muslimana, jednom hrišćanskom baštinom i 2 udovice pripadao je i tada timaru kreševskog dizdara Širmerda, a manji (8 hrišćanskih i 2 muslimanske kuće te 2 neoženjena hrišćanina, 2 neoženjena muslimana i 2 benaka-muslimana) timaru sarajevskog kadije Zahida. U selu su postojale tri hass-njive: Zgon, Miliše, Zapod, i jedan čifluk koji je kupio raniji kreševski dizdar Hajrudin. On se sastojao od hassa-posjeda koji su se zvali: Resnik, Jajlak i Gromile. Čifluk je bio opterećen ušuro, koji se davao spahiji, a ostali prihod, u vrijednosti od 19.058 akči, držao se kao rezerva hrane u gradu Kreševu. Tako je bilo upisano i u popisu koji je izvršio mevlana Vildan (osamdesetih godina XV stoljeća).

Do 1516. godine broj stanovnika u ovom selu porastao je na 55 kuća, 30 neoženjenih, 6 baština i 10 udovica. Od toga su 39 kuća i 30 neoženjenih bili muslimani. I tada je ovo selo bilo podijeljeno u dva timara. Pedeset muslimanskih kuća i 16 neoženjenih muslimana, te 11 hrišćanskih kuća, tri baštine i tri udovice spadali su timaru dubrovačkog dizdara Ali-age i mustahfiza Ejnebega sina Mehmedova. U timaru se nalazila i jedna hassa-livada. Sve to donosilo je tim timarnicama prihod u vrijednosti od 2.399 akči. Istom timaru pripadalo je još selo Orahovo i spomenuta mezra Zabarje. Drugi, veći dio ovog sela, sa 29 kuća, 14 neoženjenih, 2 udovice i 3 baštine — od čega su 25 kuća i 14 neoženjenih bili muslimani — spadao je u timar sarajevskog kadije Kemal-čelebije i plaćao mu daće u vrijednosti od 2.057 akči. U njegovom dijelu ovog sela postojale su tada 4 hassa-njive.

Godine 1528. je jedan dio ovog sela, sa 21 muslimanskom i 5 hrišćanskih kuća, 4 neoženjena muslimana i 7 baština, spadao u carski has i plaćao daće u vrijednosti od 2.097 akči. U selu je postojao jedan čifluk koji je ranije držao neki Mustafa sin kalkandžije (štitar) Ahmeta; od njega su ga kupila braća Ališah i Mehmed, sinovi nekog spahije, putem tapije, plativši 30 akči tapijske takse, i sami ga obrađivali. Kako je utvrđeno da ni 15 godina poslije smrti svog oca nisu zatražili timar, da mlađi brat nije oženjen i da služi kao mustahfiz u gradu Mitrovici (Dimitrovica) na »ostrvu« Sremu, to je stariji brat upisan kao rajetin na tom čifluku i obavezan da plaća feudalne daće u vrijednosti od 194 akče.

Današnje selo Boljkovići postojalo je i u srednjem vijeku, ali je opustjelo prije pada Bosne pod tursku vlast, jer je 1468. godine, kada se prvi put spominje, upisano kao staro selište — mezra u timaru nekog Kara-Hamze. Na toj mezri postojale su tada dvije njive koje su se zvale Crkvena njiva i Hlebi; one su donosile prihod u vrijednosti od 250 akči.

U svim turskim katastarskim popisima iz druge polovine XV i prve polovine XVI stoljeća navodi se u Lepenici, između ostalih, i selo Borina Gorica. Danas u Lepenici ne postoji toponim pod tim nazivom, ali postoji selo Bojna Gorica i ono je identično s ovim starim selom. Na to pored velike sličnosti oba toponima upućuje sljedeća činjenica:

U popisu iz 1528. godine navodi se u selu Borina Gorica stari čifluk Mehmeda Čaluka. Na tom čifluku osnovano je današnje selo Čalukovac, južno od sela Bojne Gorice. Selo Borina Gorica se prvi put spominje 1468. godine, kada je imalo 11 domova i 3 neoženjena stanovnika. U selu je bilo 6 hassa-njiva, a ono je spadalo u timar kapidžije Ahmeda i donosilo mu prihod u vrijednosti od 2.180 akči. U drugoj dekadi rebia II 875 (7-16. X 1470) godine ovo je selo izuzeto iz njegova timara i dato četvorici mustahfiza grada Kreševa kao naknada za druga sela koja su im bila oduzeta; kapidžiji Ahmedu je u naknadu za to selo, treće dekade ramazana iste godine (11-20. 1471), dat timar Ungurusa Mahmuda, koji je bio umro. Drugi put se ovo selo spominje tek 1516. godine, kada je imalo 22 kuće i 12 neoženjenih (od toga su 12 kuća i svi neoženjeni bili muslimani). Tada je spadalo u zijamet Davud-bega Bosne i donosilo mu prihod u vrijednosti od 2.052 akče. Godine 1528. iz ovog sela upisano je samo 20 kuća, 6 neoženjenih i 3 baštine; 17 kuća, 6 neoženjenih i dvije baštine su bili muslimanski (hrišćanska baština bila je opterećena ispendžom od 25

akći, kao i kuće). Nalazilo se u timaru dvojice spahija: Atmadže sina Abdulahova, i Ahmeda sina Skenderova, i donosilo im prihod u vrijednosti od 3.052 akče. U selu su postojale još 4 akindžijske kuće, odnosno baštine, i 4 čifluka. Jedan od tih čifluka bio je upisan na petoricu ljudi, od kojih su trojica ranije umrli pa su tada na čifluku stanovali samo Mahmud i Mustafa sinovi Mehmeda Čaluka, koji se doselio iz Anadola. Njegovi sinovi upisani su na očevu čifluku kao raja. Od tog čifluka nastalo je današnje selo Čauklovac.

Selo **B o t u n j e** spominje se prvi put 1528. godine, ali, sigurno, potiče iz srednjeg vijeka. U njemu se tada nalazio čifluk nekog Mehmeda, porijeklom iz Drinopolja. Njegov čifluk držala su u zakupu četvorica sinova nekog Ejnebega i plaćali godišnje 300 akči zakupa. Na čifluku je živio samo jedan od braće zakupnika (dok su ostali živjeli na svom čifluku u selu Krastavici). Čifluk je tada uključen u timar i donosio spahiji 160 akči prihoda.

Selo **B o ž i t k o v i ć i** zapisano je 1468. godine, kad se prvi put spominje, u obliku Božićkovići. Tada su 2 kuće ovog sela spadale u timar sarajevskog kadije i plaćali daće u vrijednosti od 200 akči. Kasnije se ne spominje, danas ne postoji.

Današnje selo **B u h o t i n a** bilo je 1468. godine pusto. Tada je jedan dio tog sela spadao u čifluk silahadara Jusufa. Drugi put se spominje 1528. godine.

Selo **B u k o v i c a** imalo je 1468. godine 16 hrišćanskih kuća. U selu su postojale 3 hassa-njive, a ono je spadalo u timar nekog Ishaka Ungurusa (Mađara), kao i selo Mokrine, i donosilo mu prihod u vrijednosti od 700 akči. Drugi put se spominje 1485. godine. Tada je imalo 20 kuća i 2 neoženjena stanovnika. Pet kuća i 1 neoženjen bili su muslimani. Selo je spadalo u timar nekog Jusufa i plaćalo mu 1.827 akči.

Četiri godine kasnije iz ovog je sela upisano samo 18 kuća, 3 benaka i 2 neoženjena. (Četiri kuće i tri benaka bili su muslimani). U selu se nalazila baština Radavac, koju je tada držao Veled sin Nesuhov i plaćao za nju spahiji uobičajene ušure u iznosu od 100 akči, i čifluk Husejina sina Radivojeva oporezovan sa 50 akči godišnje. Cijelo selo plaćalo je spahiji Jusufu daće u vrijednosti od 1.391 akče.

Do 1516. godine broj stanovništva ovog sela je neznatno porastao. Tada je imalo 18 kuća, 10 neoženjenih, 4 baštine i jednu udovicu, ali je bilo gotovo potpuno islamizirano tako da su petnaest kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Spadalo je u timar nekog Šahkula i donosilo mu prihod u vrijednosti od 1.628 akči. Kroz sljedećih dvanaest godina broj stanovnika u ovom selu se povećao na 23 kuće, 17 neoženjenih i 3 baštine. Od toga su 22 kuće, 17 neoženjenih i 1 baština bili muslimanski. Svi su bili opterećeni feudalnim dažbinama u iznosu od 2.065 akči. Osim toga u selu su postojala dva čifluka na kojima je bilo pet muslimanskih kuća i pet neoženjenih muslimana. Jedan od tih čifluka bio je obrazovan od ranije Radavčeve baštine na kojoj su, među ostalim, postojale njive: Kućinić i Krčevina. Cijelo selo spadalo je u timar haznadara Hasana i donosilo mu 2.595 akči prihoda.

Selo **Č a l u k o v a c** osnovano je krajem XV ili početkom XVI stoljeća. Naime, godine 1528. spominje se u selu Borina Gorica čifluk četvorice vlasnika, od kojih su braća Mahmut i Mustafa, sinovi Mehmeda Čaluka, živjela na tome čifluku. Kako se selo Čalukovac nalazi u neposrednoj blizini Bojne Gorice, mislim da je tu bio i ovaj čifluk Mehmeda Čaluka i da se on tokom vremena razvio u selo koje se po njemu nazvalo Čalukovac. Tim prije što su u tom selu postojala dva druga čifluka, pa je zato ovaj mogao lakše dobiti taj naziv.

Godine 1468. spominje se u Lepenici selo **D a ž d a n i**, ili **V i ž d a n i**, o kome nema nikakvih drugih podataka.

Mezra **D o l a c** u Lepenici bila je 1468. godine pusta i s isto tako pustom mezrom **P i j a v i c o m** sačinjavala čifluk nekog Hajrudina, koji je taj čifluk kupio od Isa-bega uz obavezu da plaća sandžakbegu ušur, koji je 1468. godine iznosio 60 akči.

Selo **D o l a c** spominje se 1468. godine. Tada je imalo 5 kuća i 3 neoženjena stanovnika, a spadalo je u timar Skopljaka Ahmeda, mustahfiza grada Kreševa, i

plaćalo mu feudalne daće u vrijednosti od 608 akči. Drugi put se spominje 1485. godine, u obliku Dolce. Tada su 4 kuće ovog sela (3 hrišćanske i 1 muslimanska) spadale u timar Hamze, brata nekog Ibrahim-bega, i plaćale mu feudalne dažbine u vrijednosti od 271 akče.

U popisu iz 1516. godine ovo je selo upisano zajedno sa selom Višnjicom kao jedno selo («selo Dolac, drugi naziv Višnjica»). Tada je u oba sela bilo 13 muslimanskih kuća, 9 neoženjenih muslimana i 1 udovica, a ona su sačinjavala timar nekog Kasima sina Alijinog i plaćala mu feudalne daće u vrijednosti od 1.255 akči.

Na isti način upisana su ova sela i u popis iz 1528. godine. Broj njihovih stanovnika povećao se dotle na 21 muslimansku kuću i 4 neoženjena. Ovamo su upisane još jedna baština i 2 hassa-njive, i to: L u g i M r a k o v i, koje postoje i danas. Selo je spadalo u timar Mehmeda sina Alije (možda brata ranijeg spahije) i plaćalo mu feudalne daće u vrijednosti od 1.322 akče. U Docu su tada postojala dva čifluka. Jedan je posjedovao Hasan-beg Udovčić, a sastojao se od Milinove baštine; Hasan-beg je prije 1528. godine umro pa su taj čifluk putem tapije dobile njegove kćeri. Drugi se nalazio u posjedu jednog rajetina-muslimana, a sastojao se od njiva: L a z i, B r e z o v a č a, livade O k o s i m l i n a.

Selo D o n j e Ž e ž e l o v o potiče, svakako, iz srednjeg vijeka, ali se prvi put spominje 1485. godine, i to u obliku Dolnje Žežal. Prije te godine držao ga je spahija Guzel-Dursun, pa je navedene godine preneseno u zajednički timar trojice mustahfiza grada Kreševa. Tada je imalo 21 kuću i 3 neoženjena. Od toga su 3 kuće i 1 neoženjen bili muslimani. Selo je plaćalo spahijama naturalne daće u vrijednosti od 2.656 akči.

Drugi put se spominje 1489. godine, kad je zapisano pod nazivom Žužul. Da je ovdje riječ o selu Donje Žeželovo (a ne u selu Žužel u istoj nahiji), vidi se po tom što je ono i tu upisano na ime istih mustahfiza grada Kreševa na koje je 4 godine ranije upisano selo Donje Žeželovo. Tada je ovo selo imalo 22 kuće, 1 neoženjenog, 3 benaka i 1 udovicu. Tri kuće i tri benaka bili su muslimani. Interesantno je da se spahijin prihod smanjio na 1.547 akči, iako se broj stanovnika bio povećao. Treći put se ovo selo spominje 1516. godine pod imenom Žažalo. Broj stanovnika se povećao na 24 kuće, 12 neoženjenih i 4 udovice; bilo je gotovo sve islamizirano tako da su 20 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Njegove spahije su tada pripadale posadi Dubrovnika, što znači da je posada iz Kreševa bila premještena u Dubrovnik, a ono im je plaćalo 1.892 akče. Godine 1528. ovo je selo spadalo u zijamet Džafer-bega sina Davud-begova. Broj kuća u selu se neznatno povećavao, ali su svi stanovnici već bili prešli u islam osim starog Radice sina Vukmirova. U selu je bilo 26 kuća, 13 neoženjenih i jedna muslimanska baština, a ono je svome spahiji plaćalo prihod u vrijednosti od 2.447 akči. Osim toga u selu su postojale još 2 muslimanske kuće i 1 neoženjen, a živjeli su na dvije akindžijske baštine i plaćali za imu Džafer-begu prihod u vrijednosti od 278 akči. U selu je tada bilo još 5 čifluka, na kojima se nalazilo 12 kuća i 1 neoženjen, a plaćali su 932 akče.

Današnja sela D o n j i i G o r n j i K o v a č i spominju se prvi put 1468. godine kao puste mezre pod nazivom Donji i Gornji Kovač. To znači da su ta sela postojala i u srednjem vijeku i da su opustjela prije ili za vrijeme pada Bosne 1463. godine. Prema raspoloživim podacima, ova su sela ostala pusta sve do tridesetih godina XVI stoljeća. Godine 1468. ove su mezre spadale u timar kreševskog mustahfiza Ilijasa i donosile mu prihod u vrijednosti od 200 akči, a obrađivali su ih seljaci susjednih sela. Kasnije su ove mezre prenesene u timar kreševskog dizdara i donosile mu 1485. godine prihod u vrijednosti od 260 akči.

Godine 1528. ove su mezre spadale u zijamet spomenutog Džafer-bega Udovčića i predstavljale čifluk na kom je on podigao kuće, štale i ostale gospodarske zgrade. On ih je naselio ljudima koji su mu obrađivali čifluk. Čifluk je bio opterećen mukatom od 370 akči godišnje. Kako je te godine plaćanje poreza na čifluke odsjekom (mukata) bilo dokinuto i zavedeno plaćanje u naturi, to je ista odredba primijenjena i na ovaj čifluk, koji je i dalje ostao u Džafer-begovu posjedu, ali su svi njegovi naseljenici pretvoreni u rajuu i upisani kao 8 rajinskih kuća sa

svim feudalnim obavezama. To su bili Jusuf sin Radobratov iz lepeničkog sela Homolja, Davud sin Radohnin iz Hercegovine, Mehmed sin Mrganov, Hasan sin Radunov iz nekadašnjeg visočkog sela Mir, Mehmed sin Miloradov, Ahmed sin Ilijasov, Mahmud sin Mrganov, Timurhan, gulam (sluga) Ajasov i Hizir, libertin Davud-bega Udovčića. On je bio slijep i nesposoban za privređivanje pa zato nije bio opterećen nikakvim daćama.

Donji i Gornji Žuželj. Danas u Lepenici postoje sela Donji i Gornji Žuželj, a u popisu iz godine 1468. navodi se naseljeno selo Donji Žuželj u nahiji Lepenici i pusto selo Žuželj u sarajevskoj nahiji. To je u stvari današnje lepeničko selo Gornji Žuželj. Ono je 1468. godine bilo razdijeljeno u tri čifluka. Jedna trećina toga sela predstavljala je čifluk nekog dellaka Jusufa, druga čifluk rikabdara Hizira, a treća čifluk Jusufa Vilića. Po zvanjima prve dvojice čifluk-sahibija (dellak = banjski froter, maser, rikadbar = dvorjanik sandžak-begov) vidi se da su oni živjeli u Sarajevu (gdje je tada postojala Isa-begova banja i gdje je boravio sandžakbeg Isa-beg, koji im je te čifluke podijelio, pa je zato jasno kako je to selo uvedeno u sarajevsku nahiju). Navedene čifluk-sahibije plaćale su sandžak-begu za te čifluke ušur u iznosu od 170 akči.

Selo Donji Žuželj je 1468. godine imalo 13 kuća, a spadalo je u timar kreševskog dizdara Hizira i plaćalo mu feudalne daće u vrijednosti od 700 akči.

U kasnijim izvorima spominje se samo selo Žuželj i mislim da je uvijek riječ o Gornjem Žuželju, koji je ponovo naseljen nešto prije 1485. godine, kada je imao 4 kuće (2 hrišćanske, 2 muslimanske). Pripadao je istom timaru kome je pripadalo i selo Kuliješ (v.) i plaćao spahiji feudalne daće u vrijednosti od 150 akči. Četiri godine kasnije ovo je selo imalo samo 3 kuće (2 hrišćanske i 1 muslimansku), a 1516. dvije muslimanske kuće i 2 baštine. Tada je pripadalo timaru dubrovačkog mustahfiza Džafera, sina Alijinog i plaćalo mu feudalne daće u vrijednosti od 258 akči.

Selo Draževići poznato je od 1468. godine, kada je bilo pusto i pretvoreno u čifluke, koji su prije 1528. godine uključeni u timar nekog Mustafe sina Alijinog. Te godine bilo je u ovom selu 5 kolektivnih čifluka, koji su nastali dijelom od pustih, a dijelom od vojničkih baština. Tada su četiri od tih čifluka ukinuta, a njihovi posjednici pretvoreni u običnu raju, dok je ostao samo čifluk četvorice sinova jednog spahije koji je predstavljao »njegovu baštinu od starine.« Kao spahijini sinovi oni su i tada bili pošteđeni ličnih feudalnih poreza, dok je njihov čifluk bio oporezovan naturalnim daćama i uključen u timar.

Kolektivni čifluk Skendera i Ahmeda sinova Vukašinovih, Uzeira i Murata sinova Radonjinih bio je obrazovan od vojničkih zemalja. Godine 1528. su sva četvorica vlasnika toga čifluka upisani kao raja s tim da plaćaju sve lične i zemljišne poreze koje plaća obična raja.

Selo Duhri spominje se prvi put 1468. godine. Tada je imalo 10 kuća i 5 neoženjenih stanovnika. U njemu se nalazila jedna hassa-njiva, a spadalo je u timar petorice mustahfiza grada Kreševa i donosilo im prihod u vrijednosti od 2.433 akče. Istom timaru pripadalo je i lepeničko selo Palež i fojničko selo Štitovo. Nešto kasnije ovo je selo preneseno u timar nekog Baraka, pa je 1485. postalo glavno selo kolektivnog timara trojice mustahfiza grada Kreševa. Tada je imalo 24 kuće i jednog neoženjenog stanovnika. Jedna kuća je bila muslimanska. U selu se nalazila jedna hassa-njiva, a ono je davalo svojim spahijama feudalne daće u vrijednosti od 3.575 akči. U istom timaru nalazilo se ovo selo i 1489. godine, kada je imalo 22 kuće, 3 neoženjena, 1 baštinu i 1 hassa-njivu. Tri kuće bile su muslimanske. Selo je plaćalo svojim spahijama feudalne daće u vrijednosti od 2.386 akči. Do 1516. godine broj stanovnika u ovom selu porastao je na 34 kuće, 22 neoženjena, 6 baština i 3 udovice. Od toga su 24 kuće i svi neoženjeni bili muslimani. Selo je spadalo u timar trojice mustahfiza grada Dubrovnika i donosilo im prihod u vrijednosti od 4.100 akči.

Selo Gopakovac postojalo je i u srednjem vijeku, ali je bilo opustjelo prije ili u vrijeme pada Bosne, jer je i 1468. godine, kada se prvi puta spominje,

predstavljalo mezru, koja je tada sačinjavala čifluk nekog mevlana Muhjudina. On je taj čifluk kupio od bosanskog sandžak-bega putem tapije s tim da plaća sandžak-begu ušur u iznosu od 40 akči. Jedan dio sela s jednom hrišćanskom kućom nalazio se 1489. godine u timaru spahije Hasana sina Karađozova. Godine 1516. ovo je selo imalo 5 muslimanskih i jednu hrišćansku kuću, 4 neoženjena muslimana i 1 hrišćansku baštinu, a spadalo je u timar nekog Šahkula i donosilo mu prihod od 580 akči. Godine 1528. su dvije muslimanske kuće, 2 baštine i 2 neoženjena stanovnika ovog sela pripadali timaru haznadara Hasana i plaćali mu 603 akče. U selu se nalazio jedan čifluk, osnovan na zemlji nekog Juraja. Čifluk su držala dvojica muslimana, koji su stanovali na svom čifluku u selu Krastavici, gdje su bili zaduženi redovnim porezima, dok je uz ovaj čifluk upisan samo ušur, sala-rija i resmi čift (koji je iznosio 22 akče).

Selo Gomionica spominje se samo 1468. godine, kada je imalo 6 kuća i 1 neoženjenog stanovnika; spadalo je u istimar sa selom Podastinjem i davalo svom spahiji naturalne daće u vrijednosti od 325 akči.

Selo Homolje (danas Homolj) imalo je 1468. godine, kada se prvi put spominje, 9 hrišćanskih kuća i 3 neoženjena stanovnika. U selu su bile dvije hassa-njive, a spadalo je u timar sarajevskog kadije Džemala i donosilo mu prihod u vrijednosti od 735 akči. U timar sarajevskog kadije spadalo je ovo selo sve do 1489. godine. Godine 1485. imalo je 18 kuća, 10 neoženjenih i 1 udovicu. Od toga su 13 kuća i 8 neoženjenih bili muslimani, a plaćali su kadiji feudalnu dažbinu u vrijednosti od 2.201 akče. Četiri godine kasnije u selu je bilo 16 kuća, 4 neoženjena, 2 baštine i 2 benaka. Trinaest kuća, 2 neoženjena i 2 benaka bili su muslimani, a plaćali su kadiji dažbinu u iznosu od 1.272 akče. Godine 1516. Homolje je imalo 22 muslimanske i 1 hrišćansku kuću, 27 neoženjenih muslimana, 4 hrišćanske baštine i 3 udovice. Nalazilo se u timaru Huseina sina Davud-begova sa ukupnim prihodom od 4.577 akči. Deset godina kasnije Homolje je imalo 31 muslimansku kuću, 10 neoženjenih i 7 baština; plaćalo je dažbinu u iznosu od 9.560 akči, a spadalo je u timar Atlu Mehmeda.

U Homolju su 1528. godine bila 2 čifluka. Na jednom su bile 3 kuće i 3 neoženjena muslimana, a drugi se nalazio na lokalitetu Crni Zgon sa 6 muslimanskih kuća.

Godine 1468. spominje se u Lepenici malo selo Kotin Laz, koje danas ne postoji i ne znam gdje je ležalo. Dvije kuće toga sela spadale su u zajednički timar Radivoja Sančića i Radivoja Stančića i donosile im prihod u vrijednosti od 140 akči.

Od 1468. do 1528. godine spominje se u Lepenici selo Krastavica, ali odavno ne postoji i ne znam gdje je ležalo. Jedan nenaseljen dio tog sela predstavljao je 1468. godine čifluk nekoga Sulejmana i donosilo mu prihod u vrijednosti od 110 akči.

Selo Kuliješ potiče iz srednjeg vijeka, jer se spominje već 1468. godine, kada je bilo pusto. Tada je jedan dio ovog sela predstavljao čifluk nekog Mustafe i donosio mu prihod u vrijednosti od 100 akči, ali mu je kasnije oduzet i dat ocu ulufedžibaše Sulejman-bega. Kasnije je ovo selo ponovo naseljeno i dato u timar nekome Hamzi. Tri hrišćanske i 7 muslimanskih kuća ovog sela spadale su 1485. godine u timar dvojice kreševskih topdžija i donosile im prihod u vrijednosti od 878 akči. Njihovom timaru su pripadala i lepenička sela Tulica i Žuželj. Četiri godine kasnije spominju se u ovom selu svega 5 kuća, 2 neoženjena i 1 udovica. Četiri kuće i 2 neoženjena bili su muslimani. Selo je spadalo u timar istih lica kao i 1485. godine i donosilo im prihod u vrijednosti od 480 akči. Do 1516. godine broj stanovnika u ovom selu porastao je na 13 kuća, 6 neoženjenih i 1 baštinu. Tada je bilo potpuno islamizirano, a spadalo je u timar dvojice mustahfiza Dubrovnika i plaćalo im feudalne daće u vrijednosti od 846 akči.

Selo Likosina spominje se prvi put godine 1468, ali odavno ne postoji i ne znam gdje se nalazilo. Četiri kuće toga sela spadale su od 1468. do 1485. godine u timar nekog novog muslimana Kasima i plaćale mu 1468. godine feudalne daž-

bine u vrijednosti od 150 akči. Zato je on bio obavezan da učestvuje u vojnim pohodima. Samo dvije kuće toga sela plaćale su 1485. godine istom spahiji feudalne daće u vrijednosti od 344 akče. Ovaj je spahija 1489. godine imao u istom selu čifluk, koji je sam obrađivao. Godine 1528. taj se čifluk nalazio u posjedu dvojice sinova spomenutog Kasima i trojice sinova nekog Zaganosa, koji je, vjerovatno, bio bliski rođak bivšeg spahije Kasima, jer su im sinovi živjeli u istoj kući. Prilikom kontrolnog popisa konstatovano je da oni taj čifluk drže od starine, da su raja, a »njihove baštine« rajinska zemlja, pa su zato upisani kao jedna rajinska kuća i 4 neoženjena.

U Lepenici se tada nalazila akindžijska baština Mustafe sina Vukmirova, na kojoj je živio njegov sin Isa i plaćao sve lične i agrarne daće u vrijednosti od 400 akči.

Današnje selo Ljetovik je 1468. godine, kada se prvi put spominje, imalo 3 kuće i 10 neoženjenih stanovnika, a spadalo je u timar Ahmeda iz Trnave (u Bugarskoj), mustahfiza grada Kreševa. U njemu je bila i jedna hassa-njiva, a ono je plaćalo svom spahiji prirodne daće u vrijednosti od 460 akči. Drugi put se ovo selo spominje 1485. godine, kada je dato u timar trojici mustahfiza grada Kreševa; imalo je jednu hrišćansku i 5 muslimanskih kuća i davalo svojim spahijama prirodne daće u vrijednosti od 534 akče.

Današnje selo Meljine bilo je 1468. godine pusto i predstavljalo čifluk koji je vlasniku donosio prihod od 50 akči.

Selo Mokrine spominje se prvi put 1468. godine. Tada je imalo 8 kuća i 3 neoženjena stanovnika, te jedan mlin, u kome je spahija imao jednu petinu, dok su ostale četiri petine pripadale stanovnicima sela. Selo je plaćalo feudalne daće u vrijednosti od 685 akči, računajući tu i prihod od petine spomenutog mlina. Kasnije je ovo selo prešlo u timar nekog Hasan-čelebije pa je 1485. godine upisano u zajednički timar kreševskog čehaje Ahmeda i buljugbaše iz Sera (u Grčkoj). Tada su u ovom selu bile 4 hrišćanske i 8 muslimanskih kuća i mlin, od koga je polovina spadala u hassa-posjed spomenutih timarnika. Iznos feudalnih daća ovog sela procijenjen je tada na 1.380 akči. Kroz četiri godine broj stanovnika ovog sela povećao se za 4 benaka, ali se mlin pokvario pa je, vjerovatno, zbog toga spahijski prihod od sela bio smanjen na 1.196 akči. Tada su spahije sela bili kreševski čehaja Ishak i dizdarev sin Alija. Do 1516. godine broj stanovnika u selu porastao je na 21 kuću i 3 neoženjena. Od toga su 15 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Selo je spadalo u timar Hizira sina Jusufova i plaćalo mu feudalne daće u iznosu od 1.963 akče. Dvanaest godina kasnije ovo selo je gotovo potpuno islamizirano tako da su od 19 kuća i 7 neoženjenih stanovnika 18 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Osim toga u selu je postojala akindžijska baština Alije sina Radivojeva, koju je tada držao Turhan sin Alijin, unuk Radivojev, a bila je opterećena daćama u vrijednosti od 154 akče. U selu su tada postojala dva čifluka na kojima je živjela po jedna muslimanska rajinska kuća i po dva neoženjena stanovnika. Cijelo selo spadalo je tada u timar Mustafe, mujezina Careve džamije u Sarajevu, koji je od raje toga sela dobijao daćbine u vrijednosti od 1.657 akči, od spomenute akindžijske baštine 154 akče, a od spomenutih čifluka 255 akči.

Današnje selo Palež spominje se prvi put 1468. godine u obliku »Paliž«. Tada je imalo 32 kuće i 4 neoženjena stanovnika, a spadalo je u timar petorice mustahfiza grada Kreševa i plaćalo im feudalne daće u vrijednosti od 2.542 akče. Istom timaru pripadalo je i lepeničko selo Duhri i fojničko selo Štitovo. Kasnije je ovo selo preneseno u timar nekog Hasan-čelebije, a 1485. godine predstavljalo je glavno selo u timaru nekog Azap-hodže, na koga je preneseno sa spomenutog Hasan-čelebije. Dotle je broj stanovnika u ovom selu porastao na 43 kuće i 2 neoženjena; od toga su 4 kuće i 1 neoženjeni bili muslimani. U selu se nalazila jedna mezra, koja se nazivala Kučino polje ili sl. Cjelokupna vrijednost feudalnih daća ovog sela iznosila je tada 3.393 akče.

Kroz sljedeća tri decenija ovo se selo toliko razvilo da je 1516. godine brojalo 59 kuća, 28 neoženjenih, 5 udovica i 8 baština. Istovremeno se u njemu izvršio proces

islamizacije u tolikoj mjeri da su dotle 43 kuće i svi neoženjeni bili prešli u islam. Tada je spadalo u kolektivni timar petorice mustahfiza grada Dubrovnika (koji su ovamo prebačeni iz grada Kreševa, koji je nešto prije bio napušten) i donosilo im prihod u vrijednosti od 6.735 akči.

Kasnije je ovo selo preneseno u carski has, u kome se spominje 1528. godine. Dotle se broj stanovnika ovog sela povećao na 61 kuću, 26 neoženjenih stanovnika, 1 udovicu i 9 baština. Od toga su 58 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. U selu se nalazio čifluk Alije sina Skender-hodžinog, a sastojao se od ranije baštine nekog Milivoja, na kojoj je taj čifluk-sahibija upisan kao muslimanska rajinska kuća.

Mezra Pijavica bila je 1468. godine pusta i spadala je u čifluk nekog Hajrudina, kao i mezra Dolac (v.).

Selo Pirin spominje se prvi put 1485. godine zajedno sa selom Toplicom (v.).

Selo Podastinje potiče iz srednjeg vijeka, jer se spominje već 1468. godine, kada je u njemu bilo 8 kuća i 2 neoženjena stanovnika, a spadalo je u timar Piroćanca Karadoza, mustahfiza grada Kreševa, i donosilo mu naturalnu rentu u vrijednosti od 450 akči.

Godine 1485. ovo je selo spadalo u zajednički timar četvorice mustahfiza istog grada. Tada je imalo 10 hrišćanskih kuća i 4 neoženjena stanovnika, od kojih su dvojica bili muslimani, a plaćalo je svojim spahijama feudalne daće u vrijednosti od 1.062 akče. Kroz sljedeće četiri godine broj stanovnika u ovom selu porastao je na 12 kuća, 2 neoženjena i 3 benaka; od toga su dvije kuće i tri benaka bili muslimani. Spadalo je u isti timar, ali su mu dažbine bile smanjene na 902 akče. Kroz četvrt vijeka broj stanovnika u ovom selu znatno je porastao tako da je ono 1516. godine imalo 27 kuća, 9 neoženjenih, 1 baštinu i 4 udovice. Od toga su 15 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Tada je ovo selo spadalo u timar nekog Mahmuda sina Muratova i plaćalo mu feudalne dažbine u vrijednosti od 1.831 akču.

Dalje podatke o ovome selu imamo iz 1528. godine, kada u njemu vidimo znatne promjene. Pored obične raje ovdje se tada nalazio znatan broj bivših vojnika i akindžija, koji su tada bili degradirani na status obične raje. Staro stanovništvo ovog sela brojalo je tada 18 kuća, 18 neoženjenih, 1 baštinu i 2 udovice. Od toga su 12 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Selo je spadalo u timar ceribaše Mustafe i plaćalo mu feudalne dažbine u vrijednosti od 1.540 akči. U selu su postojale 2 akindžijske kuće sa još 2 neoženjena člana tih kuća. Svi su bili muslimani i plaćali spomenutom spahiji 415 akči.

Mnogo značajniju grupu tadašnjeg stanovništva u Podastinju predstavljalo je 27 kuća ranijih vojnika (jedna kuća bila je muslimanska), a plaćali su feudalne dažbine u vrijednosti od 1.800 akči. U popisu iz 1528. godine nalazi se o njima ova značajna bilješka:

»Spomenutih vojnika ima 27 kuća (nefer); oni su sada upisani kao raja u spomenutom selu Podastinju; imaju se smatrati selom Podastinjem (tako!) pa su u novom popisu upisani kao selo (karye). S obzirom na to da se u istom izvoru spominje u ovome selu 27 vojničkih kuća, proizlazi da se svaki raniji vojnički nefer smatrao kućom.

U Podastinju je tada postojala baština Krstijan (koju je držalo stanovništvo sela i za nju plaćalo ispendžu od 22 akče) i jedan »čifluk stanovnika toga sela (Podastinje) u nahiji Lepenici; to su zemlje koje su iskrčili kraljev subaša (kiral subaši) i oni (spomenuti vojnici). Sada, kada je vršen teftiš, svi spomenuti vojnici su po carskom nalogu upisani kao raja; kako oni spomenuti čifluk posjeduju od starine, to je tako i sada ostavljeno i upisano u novi defter«. Resmi čift od spomenutog čifluka iznosio je 22 akče, a sve feudalne dažbine 507 akči.

Godine 1468. spominje se u Lepenici selo Poljanica sa dvije kuće, koje su spadale u timar kreševskog dizdara i plaćale mu feudalnu rentu u vrijednosti od 225 akči, ali odavno ne postoji i ne znam gdje se nalazilo.

Drugi put se spominje tek 1528. godine, kada se u njemu nalazio čifluk nekog Kara-Alije, koji su tada držali njegovi sinovi. Kara-Alija bio je spahija i umro je 10

godina ranije, a nijedan od njegovih pet sinova nije zatražio timar, nego su živjeli kao raja na svom čifluku u selu D u h r i pa su zato bili dužni da plaćaju samo naturalne daće na taj čifluk.

Selo R o t i l j je jedno mjesto u Lepenici poznato iz srednjeg vijeka. Ono se prvi put spominje 1244. godine, u obliku Rocil. Drugi put se spominje 1468. godine. Tada su 5 kuća i 1 neoženjen stanovnik tog sela spadali u »timar Kara-Balabana, gulama Ishak-paše i seraskera nahija: Brod, Bobovac, Visoko, Lašva, Kreševo i predjela koji im pripadaju«, i plaćali mu feudalne dažbine u vrijednosti od 747 akči. Godine 1472. Balabanov prihod od ovog sela je povećan na 1.000 akči, ali je broj kuća ostao isti. Kara-Balaban je dvije godine kasnije umro, pa je ovaj timar dat Mehmedu sinu Mustafinom, a godinu dana kasnije silahdaru Hiziru. Godine 1485. Rotilj je predstavljao glavno selo u timaru Ašika Širmerda. Tada je ovo selo imalo 18 hrišćanskih i 2 muslimanske kuće, te 2 neoženjena hrišćanina, i plaćalo svom spahiji feudalne daće u vrijednosti od 2.513 akči. Četiri godine kasnije ovo je selo preneseno u timar spahije Radosava, rođaka nekog Jusuf-bega. Tada je u selu bilo 20 kuća, 4 neoženjena, 1 baština i 1 udovica; od toga su 3 kuće i 2 neoženjena bili muslimani. Feudalne daće sela bile su smanjene na 2.071 akču. Do 1516. godine broj stanovnika ovog sela porastao je na 27 kuća, 24 neoženjena, 4 baštine i 1 udovicu. Od toga su 16 kuća i svi neoženjeni bili muslimani. Selo je spadalo u zijamet Hasan-bega Udovičića i donosilo mu prihod od 3.147 akči.

Selo T o p l i c a spominje se prvi put 1468. godine, kada je imalo 24 kuće i spadalo u zajednički timar četvorice mustahfiza grada Kreševa, kojima je plaćalo rentu u vrijednosti od 1.200 akči. Godine 1485. ovo selo je upisano zajedno sa selom Pirin kao glavno selo kolektivnog timara dvojice spahija, Kasima i Uvejsa. Oba sela su imala 18 hrišćanskih i 15 muslimanskih kuća, te 10 neoženjenih muslimana, a plaćala su svojim spahijama daće u vrijednosti od 2.799 akči. Iste godine nalazio se u ovom selu jedan čifluk Alije i Hizra, koji se nalazio izvan popisa, pa je tada upisan u timar kreševskog dizdara, kome je donosio prihod u vrijednosti od 150 akči.

Četiri godine kasnije oba sela su imala 21 kuću, 3 baštine, 10 benaka i 4 udovice; od toga su 6 kuća i 10 benaka bili muslimani. Tada su se ova sela (Toplica i Pirin) nalazila u timaru nekog spahije Hasana i plaćala mu daće u vrijednosti od 1.724 akče.

Godine 1516. selo Toplica je upisano posebno. Tada je imalo 28 kuća, 19 neoženjenih, 2 baštine i 7 udovica. Od toga su 22 kuće i svi neoženjeni bili muslimani. Spadalo je u timar Šahkula sina Širmerdova i donosilo mu prihod u vrijednosti od 3.122 akče.

Godine 1528. u Toplici je bilo 40 domova, 13 neoženjenih i 3 baštine. Od toga su 36 domova i svi neoženjeni bili muslimani. Sve tri baštine bile su u rukama muslimana. Osim toga u selu su tada postojale tri akindžijske baštine sa tri kuće, a selo je spadalo u timar istog Šahkula, sina Širmerdova. Prihod spahije od raje iznosio je 2.792 akče, a od akindžijskih baština 362 akče. Osim toga u Toplici je tada bilo 6 čifluka. Jedan je bio obrazovan od starih baština i dotle bio opterećen mukatom od 350 akči godišnje, pa je tada mukata ukinuta i zavedeno je plaćanje desetine, koja je bila procijenjena na 321 akču, dakle manje nego što je iznosila mukata. Drugi čifluk, koji je držao spahija Nesuh sin Radičin, bio je obrazovan od »k r s t j a n s k i h z e m a l j a«. Spahija Nesuh je stanovao na tome čifluku, obrađivao ga je i plaćao porez na čifluk.

Treći čifluk je bio obrazovan od pustih zemalja krčevinom u ataru ovog sela. On je bio u posjedu dvojice muslimana sinova muslimana; jedan je bio upisan kao jedna rajinska kuća na čifluku, koja je plaćala resum od 22 akče; cjelokupna feudalna daća toga čifluka je procijenjena na 151 akču.

Četvrti čifluk u Toplici držala su petorica muslimana, sinovi muslimana; i on je bio obrazovan od »k r s t j a n s k i h z e m a l j a« i podijeljen na pet dijelova, ali je resmi-čift bio jedan. Sve dažbine tog čifluka iznosile su 330 akči.

Peti čifluk u Toplici bio je također obrazovan od »krstjanskih zemalja«, a bio je u posjedu dvojice vlasnika; jedan je bio mustahfiz (u Kreševu), a drugi je stanovao na čifluku (kao raja, smatran jednom muslimanskom kućom i opterećen respom (od 22 okče). Cjelokupne feudalne daće ovoga čifluka iznosile su 189 okči.

Šesti čifluk u Toplici sastojao se od tri njive, a nastao je krčevinom. Vlasnik čifluka Džafer bio je unuk raje-hrišćanina, a čifluk je bio izmiješan sa rajinskom zemljom te je i on upisan kao raja, odnosno kao jedna rajinska muslimanska kuća, koja je plaćala spahiji 83 akče.

U selu Toplici u timaru Mustafe sina Abdulaha-čelebije Kastamunije nalazio se jedan čifluk Zaima Uvejsa, a sastojao se od dvije njive. Na tome čifluku Uvejs je podigao kuće u kojima su stanovali neki njegovi sinovi i tevabije, a bio je opterećen daćama u vrijednosti od 159 akči, ali bez resuma.

Selo Toulica zapisano je 1468. godine, kada se prvi put spominje, u obliku Dulica. Tada je bilo pusto. Jedan dio toga sela predstavljao je zajednički čifluk dvojice vlasnika, Atmadže i Mahmuda, kojima je donosio prihod u vrijednosti od 150 akči. Njegovi posjednici su bili dužni da naizmjenično vrše vojničku službu. Kasnije je ovo selo ponovo naseljeno i dato u timar nekom Hamzi. Godine 1485. imalo je 3 hrišćanske i 7 muslimanskih kuća, te 2 neoženjena muslimana, a spadalo je u timar tobdžije Hamze i Akbijika Širmerda, kao i Kuliješ. U tom selu nalazio se 1485. godine jedan čifluk Ejnebega sina Hoškademova. On je spadao u timar čehaje Ahmeda i buljugbaše Jusufa i donosio im prihod od 50 akči (v. Mokrine).

Četiri godine kasnije ovo je selo imalo 11 kuća, 22 neoženjena i 1 benak. Od toga su 9 kuća, 1 neoženjen i 1 benak bili musimani; spadali su u isti timar sa Kulijašem i plaćali feudalne dažbine u vrijednosti od 573 akče.

Godine 1516. ovo je selo imalo 12 muslimanskih kuća, 9 neoženjenih i jednu baštinu. Spadalo je u timar dvojice mustahfiza grada Dubrovnika i plaćalo im feudalne dažbine u vrijednosti od 766 akči.

Selo Višnjica imalo je 1468. godine 19 kuća i 3 neoženjena stanovnika. U selu su postojale 3 hassa-njive, a ono je spadalo u timar Mehmedije, brata Isabegovog kapidžibaše, i donosilo mu prihod od 100 akči. Kasnije je Mehmedija umro, pa je ovaj timar 1470. godine dat njegovom sinu Hasanu, koji je sedam godina kasnije napustio službu, zašto mu je timar na sandžak-begov predlog oduzet i dat nekom Ahmedu.

Do 1485. godine broj stanovnika u ovom selu povećao se na 26 domova i 5 neoženjenih. Od toga 4 kuće i 4 neoženjena bili su muslimani. U selu se nalazila jedna hassa-njiva, a pripadala je zijemetu kneza Petra sina Obrenova i donosila mu prihod od 4.410 akči. Četiri godine kasnije u ovom selu je upisano samo 18 kuća, 6 neoženjenih i 3 baštine (jedna kuća, 3 neoženjena i 1 baština bili su muslimanski). Tada su u selu postojale 3 hassa-njive: Zaklopac, Lug i Mokrine. Selo je i tada spadalo u zijamet istog kneza i plaćalo mu samo 2.093 akče, dakle 2.317 akči manje nego 1485. godine. Cjelokupni zijamet kneza Petra iznosio je 40.225 akči.

Godine 1516. Višnjica je upisana zajedno sa selom Docem (v.).

Godine 1528. znatan dio sela Višnjice spadao je u has bosanskog sandžak-bega Gazi Husrev-bega i donosila mu prihod od 3.402 akče. Dotle je selo bilo gotovo potpuno islamizirano tako da su od 26 kuća, 21 neoženjenog i 9 baština samo 2 kuće i 3 baštine bile hrišćanske. Pet muslimana domaćina bili su sinovi muslimana, a svi ostali sinovi hrišćana. Od neoženjenih samo su šestorica bili sinovi hrišćana, a ostali sinovi muslimana. Tada su spomenute hassa-njive bile date u tapiju osmonici seljaka iz Višnjice. Između Višnjice i Gomionice nalazio se veliki čifluk obrazovan od »krstjanskih zemalja«. On se nalazio dijelom u sinoru sela Višnjice, a dijelom u sinoru sela Gomionice, pa je prema tome, vjerovatno, obuhvatao današnji Gromiljak. Ranije su taj čifluk držali Hasan-beg i Hivzi-beg sinovi Džafer-bega Udovčića, a tada se nalazio u posjedu petorice seljaka — muslimana.

Istom čifluku pripadala je mezra Krstjan u selu Višnjici, koju su na osnovu teme-sukka (potvrda) mufetiša (inspektora) držala trojica muslimana — seljaka. Jedan je bio sin nekog spahije, kome je otac bio umro prije 15 godina, a on nije htio da za-trazi timar i stupi u spahijske redove pa je tada upisan kao običan rajetin. Držaoci ove mezre sačinjavali su 3 kuće i 1 neoženjenog i plaćali resmi-čift u iznosu od 48 akči. Cjelokupni sandžak-begov prihod od te mezre iznosio je 336 akči.

Godine 1468. postojalo je u Lepenici veliko selo Viždani, ili Daždani, sa 40 kuća i 6 neoženjenih. U selu su bili 2 hassa-mlina, 2 hassa-njive, i 1 hassa-li-vada, a ono je spadalo u zajednički timar trojice mustahfiza grada Kreševa i do-nosilo im prihod u vrijednosti od 5.802 akče.

Mezra Zabarje spominje se prvi put 1485. godine, a nalazila se u blizini sela Rotilj. Dotle uopšte nije bila upisana u popis. Spadala je u timar kreševskog dizdara Širmerda i donosila mu prihod od 100 akči.

Selo Zabdje spominje se prvi put 1528. godine, kada je pripadalo timaru Evlije sina Sulejmana, rođaka pokojnog vezira Ali-paše, koji je bio rodom iz Dro-zgometve. U selu je tada postojao veliki čifluk trojice vlasnika: Selima sina zaima Sejdije, Karađoza sina Abdulahova, Alije sina Halilova. Tom čifluku pripa-dala je baština nekog Balabana u sarajevskom selu Osiku (danas Osijek), koju je tada držao Karađoz, sin akindžije Abdulaha, i baština nekog Devlethana u Za-brdju, koju je tada držao Selim sin zaima Sejdije, i još jedno zemljište od 12 dese-taka (lakata) koje je držao Alija sin Huseinov.

